

رابطه مطالعه در دوران کودکی - نوجوانی با مطالعه در دوران بزرگسالی

اثر: دکتر غفور امانی*

چکیده:

تحقیق حاضر با هدف شناخت عوامل مؤثر در مطالعه با استفاده از روش پیمایشی بین دانشجویان کارشناسی دانشگاههای آزاد انجام گرفت. فرضیه تحقیق این بود که عادت به مطالعه در دوران کودکی - نوجوانی در تداوم مطالعه در دوره بزرگسالی تأثیر دارد. در پژوهش حاضر تعداد ۳۵۰۰ پرسشنامه بین دانشجویان نمونه توزیع گردید.

یافته‌های پژوهش نشان داد که حدود ۳۱ درصد پاسخگویان در روز فقط ۳۰ دقیقه و حدود ۲۴ درصد آنان در روز تا یکساعت و حدود ۱۰ درصد پاسخگویان در روز بیش از یکساعت مطالعه کتب غیر درسی دارند. همچنین مهمترین عوامل کمبود میزان مطالعه کتاب در کشور از نظر پاسخگویان عبارت از گران بودن کتاب، ارجح نگذاشتن جامعه به علم و دانش، مشکلات اقتصادی جامعه، عادت نداشتن مردم به مطالعه از دوران کودکی - نوجوانی، نداشتن انگیزه برای مطالعه، و مشغله زیاد مردم می‌باشد. حدود ۳۲ درصد پاسخگویانی که در حال حاضر از کتابخانه دانشگاه استفاده می‌کنند در دوران کودکی و نوجوانی خود به کتابخانه مدرسه برای مطالعه مراجعه می‌کردند. نتایج تحقیق نشان داد که بین مطالعه دوران کودکی - نوجوانی و تداوم مطالعه در دوران بزرگسالی رابطه معنی‌دار وجود دارد و بین مطالعه والدین و میزان مطالعه فرزندان همبستگی مثبت مشاهده گردید. همچنین بین متغیرهای برنامه‌های وسایل ارتباط جمعی از قبیل رادیو و تلویزیون، دسترسی به کتابهای مورد نیاز و مورد علاقه، وضعیت اقتصادی خانواده و متغیر مطالعه دوران بزرگسالی رابطه مثبت معنی‌دار وجود دارد. علاوه بر آنها بین تعداد اعضای خانواده و میزان مطالعه کودکان - نوجوانان و همچنین میزان مطالعه بزرگسالان رابطه منفی مشاهده شد.

با توجه به نتایج این پژوهش، خانواده‌ها، وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، رسانه‌های گروهی و سایر سازمانهای فرهنگی کشور می‌توانند نقش مهمی در ترویج فرهنگ مطالعه در میان قشر وسیع کودک و نوجوان ایفا نمایند.

***

* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد و معاون آموزشی اداره کل آموزش و پرورش استان اردبیل

کتابداری / دفتر ۳۴، ۱۳۷۹

واژه‌های کلیدی: وسایل ارتباط جمعی، انگیزه مطالعه، مشکلات اقتصادی، گرانی کتاب، توسعه فرهنگ کتابخوانی، کتابخانه آموزشی.

***

مقدمه:

امروزه در جوامع انسانی، کتاب به عنوان ابزاری مهم در ابقای موجودیت فرهنگی نقش اساسی دارد و کتابخوانی و میزان گرایش آحاد جامعه به آن از عوامل اساسی رشد و حیات فرهنگی و اجتماعی بشمار می‌رود. فیلیپ جی می‌گوید: "امروزه یکی از شاخصهای رشد علمی و فرهنگی هر ملتی، اهمیت دادن آن ملت به کتابخوانی و مطالعه است و در این خصوص ساخت اجتماعی، سیستمهای آموزشی، مشکلات زبانی و به طور کلی واقعتهای اقتصادی و سیاسی را در مورد انتشارات کشورها و کتابخوانی ملتها نباید نادیده گرفت" (۱).

واقعتهای موجود و همچنین گزارشهای سازمانهای معتبر بین‌المللی نشان می‌دهد که مردم کشورهای توسعه یافته از میزان بالای مطالعه برخوردارند (۲). تفاوت زیاد سرانه مطالعه در کشور ایران با کشورهای پیشرفته، گویای جایگاه نامناسب مطالعه در جامعه ماست که این امر تنها به دلیل تعداد بیسوادان در کشور نیست بلکه حتی افراد باسوادی که از تحصیلات بالایی برخوردارند به خواندن کتاب عادت ندارند. بسیار دیده می‌شود که تعداد کثیری از معلمان آموزش و پرورش و برخی از استادان دانشگاهها به دلیل مشکلات روزمره آنقدر در تدریس غرق شده‌اند که فرصتی برای مطالعه و تحقیق پیدا نمی‌کنند.

برای اینکه عادت مطالعه در افراد ایجاد شود به حمایت منابع زیادی نیازمند می‌باشد. از جمله نظام اقتصادی و نظام آموزشی باید ارزش مطالعه کردن را تقویت کنند. استیگر می‌گوید: "جامعه به اشخاص مطالعه‌گر باید احترام بگذارد و وسیله و ابزار مطالعه را از قبیل کتاب، مجله و روزنامه در اختیار مطالعه‌کننده قرار دهد تا حمایت از مطالعه بطور کامل به عمل آید." (۳) با عنایت به اینکه مطالعه امری

اکتسابی است یعنی کودک و نوجوان آنرا از دیگران می‌آموزد به همین سبب اگر فردی در دوران کودکی و نوجوانی به مطالعه عادت پیدا کند انتظار می‌رود این عادت در بزرگسالی هم تداوم داشته باشد. اما فردی که در دوران کودکی و نوجوانی با مطالعه مأنوس نشده باشد ایجادگرایش به مطالعه در او در دوره بزرگسالی مشکل خواهد بود. بنابراین کشف علل این امر که چرا در کشور ما با افزایش تعداد باسوادان، میزان مطالعه سرانه هماهنگ با آن افزایش نمی‌یابد امری ضروری است و تحقیق حاضر به منظور شناسایی رابطه بین مطالعه در دوران کودکی - نوجوانی و مطالعه در دوران بزرگسالی صورت گرفته است و امید است نتایج آن بتواند اطلاعات لازم را در اختیار مسئولین امر قرار دهد و آنها را در برنامه‌ریزیهای مربوط به افزایش میزان مطالعه در کشور کمک نماید. همچنین خانواده‌ها، وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، رسانه‌های گروهی و سایر سازمانهای فرهنگی کشور می‌توانند از نتایج این پژوهش استفاده کنند.

ضرورت و هدف تحقیق

تحقیقات انجام شده در داخل کشور نشان می‌دهد که کشور ما با بیش از ۶۰ میلیون نفر جمعیت، ۱۵۰۰ کتابخانه عمومی دارد که اگر تعداد کتابخانه‌ها را به نسبت جمعیت ایران محاسبه کنیم باید حدود ۲۵۰۰۰ کتابخانه عمومی در کشور وجود داشته باشد^(۴). این امر حاکی از پایین بودن میزان مطالعه سرانه و عادت نداشتن مردم به کتابخوانی است به عبارت دیگر چون مردم به مطالعه عادت ندارند در جامعه تیراژ کتاب و به تبع آن گسترش کتابخانه هم رونقی نخواهد داشت. شکاف عمیقی که از جهات مختلفی چون رشد اقتصادی، مسائل رفاهی و نهادهای اجتماعی بین کشورهای توسعه نیافته و کشورهای پیشرفته دیده می‌شود از فقر فرهنگی ناشی می‌شود که خود سبب فقر اقتصادی و آن نیز باز موجب فقر فرهنگی خواهد بود. به عبارت دیگر هر جا کتاب کم است نان نیز کم است^(۵).

برای ایجاد عادت مطالعه در افراد، به تولید کتاب و توسعه کتابخانه‌ها در

جامعه، و همچنین برای ایجاد فرهنگ مطالعه در اقشار مختلف مردم و فراگیر کردن کتابخوانی به رفع مشکلات مالی در زمینه انتشار کتابها و نشریات ادواری و تغییر شکل مدیریت آموزشی نیاز است.

تحقیقات انجام شده در زمینه مطالعه در سالهای گذشته نشان می‌دهد که عادت به مطالعه در دوران کودکی می‌تواند در تداوم مطالعه در دوران بزرگسالی مؤثر باشد^(۶). و میزان مطالعه سرانه را در کشور افزایش دهد و به رشد فرهنگی منجر گردد. با وجود اینکه بعد از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی، نهادها و مراکز علمی و آموزشی از قبیل نهضت سوادآموزی، دانشگاههای آزاد اسلامی، پیام نور و مدیریت دولتی در سطحی گسترده افزایش یافتند و در سایه تلاش و آموزش چنین مراکزی، تعداد باسوادان کشور، افزایش یافت ولی متأسفانه میزان مطالعه سرانه در کشور هماهنگ با آن فزونی نیافت. لذا کشف علل این امر در جامعه مهم می‌باشد و تحقیق حاضر در این راستا انجام گرفته است.

- هدف کلی این تحقیق، کشف میزان همبستگی مطالعه میان دوران کودکی - نوجوانی و مطالعه دوران بزرگسالی است. پژوهش حاضر اهداف جزئی و فرعی دیگری را هم دنبال کرده است که عبارتند از:
- تعیین میزان مطالعه دانشجویان در دوره کودکی و نوجوانی به تفکیک زن و مرد
  - تعیین میزان مطالعه دانشجویان در دوره بزرگسالی
  - تعیین نقش خانواده‌ها در مطالعه فرزندان
  - نقش رسانه‌های گروهی و کتابخانه‌ها در ایجاد گرایش و عادت به مطالعه

پرسشهای اساسی

- بزرگسالانی که اهل مطالعه‌اند در دوران کودکی - نوجوانی هم مطالعه می‌کردند؟
- خانواده‌ها در ایجاد عادت به مطالعه در کودکان و نوجوانان نقش دارند؟
- وضعیت خانواده از لحاظ اقتصادی با گرایش کودکان و نوجوانان به مطالعه رابطه دارد؟

- تعداد اعضای خانواده با گرایش کودکان و نوجوانان به مطالعه رابطه دارد؟
- برنامه های وسایل ارتباط جمعی با ایجاد گرایش به مطالعه در کودکان و نوجوانان و بزرگسالان رابطه دارد؟
- دسترسی به کتاب مورد نیاز و مورد علاقه کودکان و نوجوانان و بزرگسالان با تداوم مطالعه رابطه دارد؟
- وجود کتابخانه در محیط اطراف کودک و نوجوان با ایجاد رغبت مطالعه در آنان رابطه دارد؟

پیشینه تحقیق

بررسی بانکهای اطلاعاتی CDS/ISIS (بانک اطلاعاتی علوم تربیتی وابسته به پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش و همچنین مرکز اسناد و مدارک علمی ایران) تحقیقاتی را در موضوع مطالعه و کتابخوانی نشان می دهد که به اجمال به آنها اشاره می شود.

در سال تحصیلی ۵۲-۵۱ تحقیقی با عنوان "رغبتهای مطالعه کودکان ۸ تا ۱۱ ساله در ۱۰ دبستان تهران" توسط پروین بلورچی در دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران به روش پیمایشی انجام گرفته و اطلاعات از طریق پرسشنامه جمع آوری گردیده است در این پژوهش ۱۰۵۰ پرسشنامه در ۱۰ دبستان تهران بین ۵۸۷ نفر دختر و ۴۶۳ نفر پسر توزیع شده است انتخاب این نمونه به شیوه تصادفی بوده و نتایج حاصل از تحقیق به این شرح است:

- ۷۴ درصد از دانش آموزان مطالعه می کنند.

- سواد والدین در بالا بردن سطح مطالعه کودکان تاثیر زیادی ندارد.

- کتابخانه مدارس در مطالعه کودکان تاثیر بسزایی دارد.

- در مدرسی که توجه به امر مطالعه دارند کودکان به مطالعه علاقه بیشتری نشان می دهند.

- در مدارس دولتی دختران بیش از پسران و در مدارس خصوصی پسران بیش از دختران مطالعه می‌کنند.

مطالعه دیگری با عنوان "جامعه‌شناسی کتابخوانی نوجوانان" توسط عباس حُرّی در سال تحصیلی ۵۲-۵۱ انجام گرفته است که هدف آن شناخت آن دسته از عوامل اجتماعی است که نوجوانان را به مطالعه، راغب یا بی‌میل می‌سازد. برای انجام این تحقیق از روش مطالعه کتابخانه‌ای استفاده شده است و برای بررسی انگیزه‌های مثبت و یا منفی کتابخوانی نوجوانان، جمعاً ۳۵۵ پرسشنامه بین جوانان دبیرستانی شهر تهران توزیع شده و نتایج زیر به دست آمده است:

- نوجوانان مطالعه را به عنوان یکی از مسائل مهم خویش کمتر احساس می‌کنند.
 - تعداد کم کتابخانه‌ها و در دسترس نبودن آنها سبب خشکیدن میل و گرایش باطنی نوجوانان به مطالعه می‌گردد و یا آن را کاهش می‌دهد.
 - پویا نبودن محتوای کتابهای درسی دوره دبیرستان از علل بی‌میلی جوانان به مطالعه است.

- وسایل ارتباط جمعی اگر نقش خود را بطور صحیح ایفا نمایند می‌توانند عاملی برای تشویق نوجوانان به مطالعه باشند.
 - متوسط مطالعه دانش‌آموزان دبیرستانی در این تحقیق، ۱۴ دقیقه ذکر شده است.
 - معلمین در صورتی که در جایگاه یک مشاور دلسوز قرار گیرند می‌توانند عامل مؤثری در تشویق نوجوانان به مطالعه باشند.

مطالعه دیگری تحت عنوان "نقش عوامل شخصی و آموزشی در گرایش دانش‌آموزان به مطالعه غیر درسی" توسط حیدر علی اسلامی، علی سالاری، کاظم سلطانی و محمد حجازی در سال تحصیلی ۷۰-۶۹ انجام گرفته است که هدف این تحقیق شناخت عوامل بازدارنده و عوامل محل آموزشی، محیطی و شخصی در گرایش دانش‌آموزان به مطالعه کتابهای غیر درسی بوده است. برای انجام این تحقیق از روش تجربی استفاده شده است این تحقیق، روی ۳۹۰ نفر دانش‌آموز

دختر و ۶۱۰ نفر دانش آموز پسر که به دو گروه علاقمند به مطالعه (گروه گواه) و بی‌علاقه به مطالعه (گروه آزمایش) تقسیم گردیده‌اند صورت گرفته است که نتایج آن به این شرح است:

- از نظر میزان علاقه به کتابهای مختلف بین دو گروه گواه و آزمایش، تفاوت زیادی مشاهده نشده است.

- در خانواده‌های افراد گروه آزمایش، کتاب کمتری وجود داشته است و این گروه تمایل کمتری به مطالعه کتابهای موجود در خانواده خود نشان داده‌اند.

- آزمودنیها اظهار داشته‌اند که اکثر کتابها با سن و سال و نیاز آنها متناسب نبوده است و برای آنها قابل درک نمی‌باشد.

- مدارس دارای کتابخانه، هر چند کوچک و محدود بوده‌اند ولی بیشتر افراد گروه عضو کتابخانه شده‌اند.

- نقش معلمان در ایجاد گرایش دانش‌آموزان به مطالعه کتب غیر درسی بسیار اندک بوده است و بیشترین نقش را والدین و دبیران پرورشی داشته‌اند.

تحقیق دیگری توسط زهرا کاردانیان در سال ۱۳۷۵ تحت عنوان "بررسی علل عدم گرایش دانش‌آموزان دبیرستانی به مطالعه کتب غیر درسی و تحقیق" برای شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان همدان انجام گرفته است که هدف از انجام این تحقیق بررسی ویژگیهای دانش‌آموزان از نظر گرایش به مطالعه کتب غیر درسی و عوامل مزاحمی بوده که باعث عدم رغبت دانش‌آموزان به مطالعه و تحقیق می‌گردیده است. روش تحقیق پیمایشی بوده و جامعه آماری پژوهش، کلیه دانش‌آموزان دبیرستانی نظام جدید و قدیم شهرستان همدان را شامل می‌شده است که از بین آنها ۵ درصد به عنوان جامعه نمونه انتخاب گردیده و از کلیه دبیرستانها ۳۰۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. روش نمونه‌گیری، خوشه‌ای بوده و نسبت آنها به لحاظ جنس و سالهای تحصیلی رعایت شده است. نتایج تحقیق به قرار زیر است:

- یکی از مواردی که باعث گرایش دانش‌آموزان به مطالعه کتب غیر درسی می‌باشد

ایجاد علاقه در دوره کودکی به خواندن کتاب و قصه و داستان است.

- ۳۴/۶ درصد دانش آموزانی که به مطالعه گرایش دارند گفته اند که در کودکی همیشه برای آنها کتاب خوانده می شد ولی این رقم برای دانش آموزانی که گرایش به مطالعه ندارند فقط ۱۲/۶ درصد بوده است.

- این تحقیق در رابطه بین ایجاد علاقه به مطالعه در کودکی و گرایش به مطالعه در بزرگسالی نشان می دهد که بین این دو متغیر، رابطه معنی داری وجود دارد.

روش شناسی:

تحقیق حاضر از انواع تحقیقات توصیفی - همبستگی (۷) است که رابطه یابی و همبستگی بین متغیرها مدنظر بوده و از طریق آزمونهای آماری و ماتریس همبستگی رابطه بین میزان مطالعه در دوره های کودکی - نوجوانی و بزرگسالی نشان داده شده است در قسمت توصیفی نیز به گزارش وضع موجود و ارائه شاخصهای آمار توصیفی پرداخته شده است.

جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان دوره کارشناسی پیوسته دانشگاههای آزاد اسلامی بودند که در زمان شروع تحقیق یعنی در شهریور ماه ۱۳۷۷، ۳۰۰۹۷۴ نفر (۱۸۷۴۷۶ نفر مرد و ۱۱۳۴۹۸ نفر زن) بودند و از کل دانشگاههای آزاد اسلامی کشور، تعداد ۱۲ دانشگاه یعنی دانشگاههای آزاد اسلامی واحد تبریز، میانه، تهران شمال، تهران جنوب، تهران مرکزی، علوم و تحقیقات، کرمان، جیرفت، کرمانشاه، سنندج، نجف آباد و مبارکه انتخاب شدند که دانشجویان این دانشگاهها در مقطع کارشناسی پیوسته در رشته های گروه پزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی، کشاورزی و گروه هنر به تحصیل مشغول بودند. با توجه به اینکه دانشجویان، حجم آماری وسیعی را شامل می شدند، برای صرفه جویی در وقت، هزینه و بالا بردن سرعت و صحت پژوهش، از روش نمونه گیری چند مرحله ای (خوشه ای، طبقه بندی متناسب و تصادفی ساده) استفاده شد که بر اساس نسبت دانشجویان در گروه پزشکی تعداد ۳۵ نفر، در گروه علوم انسانی تعداد ۲۲۶۴ نفر،

در گروه علوم پایه تعداد ۲۹۲ نفر، در گروه فنی و مهندسی تعداد ۷۵۹ نفر، در گروه کشاورزی تعداد ۷۷ نفر و در گروه هنر تعداد ۷۳ نفر انتخاب شدند که در مجموع تعداد ۳۵۰۰ نفر حجم نمونه این پژوهش را تشکیل دادند و در تمام رشته های مذکور، تعداد ۲۱۰ نفر از دانشگاه آزاد اسلامی تبریز، تعداد ۷ نفر از واحد میانه، تعداد ۴۲۲ نفر از واحد تهران شمال، تعداد ۷۵۳ نفر از واحد تهران جنوب، تعداد ۱۳۶۸ نفر از واحد تهران مرکزی، تعداد ۱۷ نفر از واحد علوم و تحقیقات، تعداد ۲۰۵ نفر از واحد کرمان، تعداد ۸۵ نفر از واحد جیرفت، تعداد ۷۱ نفر از واحد کرمانشاه، تعداد ۴۴ نفر از واحد سنندج، تعداد ۲۷۰ نفر از واحد نجف آباد و تعداد ۴۸ نفر از واحد مبارکه اصفهان انتخاب شدند.

اطلاعات مربوط به جامعه آماری از سازمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی اخذ شد و تعداد قابل قبول حجم نمونه از نظر علمی و از طریق آزمون نیکویی برازش کی دو انتخاب شد و اطمینان حاصل گردید که حجم نمونه معرف و قابل تعمیم به کل جامعه آماری است.

ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه شامل ۵۴ سؤال (۵۳ سؤال تستی و یک سؤال تشریحی) بود که ۱۵ سؤال در مورد ویژگیهای شخصی و خانوادگی، ۳۹ سؤال در مورد متغیرهای مربوط به مطالعه دوران کودکی - نوجوانی و بزرگسالی بود و قبل از تدوین نهایی در یک نمونه^(۸) ۱۰۰ نفری، پیش آزمون^(۹) شد تا ابهامات احتمالی سؤالات رفع گردد و روایی^(۱۰) آن با استفاده از فرمول آلفای کراباخ^(۱۱) محاسبه گردید که حدود ۰/۶۸٪ بود. به همین جهت برخی از سئوالات، حذف و برخی تعدیل گردید و اعتبار^(۱۲) صوری آن توسط اساتید فن و کارشناسان علوم تربیتی مورد تأیید قرار گرفت و از پرسشگران هر منطقه که بومی بودند برای جمع آوری اطلاعات استفاده شد. جان بست معتقد است: "در امر تحقیق کسانی که زمینه قومی مشترک دارند بهتر می توانند با یکدیگر رابطه مطلوب برقرار سازند^(۱۳)". تجزیه و تحلیل یافته ها نیز با استفاده از نرم افزار آماری SPSS.V6^(۱۴) در دو بعد توصیفی و استنباطی انجام شد.

یافته های پژوهش:

الف: تحلیل توصیفی:

- ۱- نتایج بررسی نشان می دهد که ۶۰/۱ درصد پاسخگویان مرد و ۳۹/۹ درصد آنان زن می باشند به عبارتی مشارکت زنان در امر تحصیلات عالی کمتر است. لذا ظرفیت پذیرش دانشگاهها باید به زنان بیشتر اختصاص داشته باشد.
- ۲- از بین پاسخگویان ۶۳/۸ درصد مجرد و ۳۶/۲ درصد متأهل بودند لذا نیازهای مطالعاتی گروههای مذکور مورد توجه قرار گیرد.
- ۳- پدر ۲۲/۳ درصد پاسخگویان بیسواد و ۳۹/۶ درصد آنان زیر دیپلم، و ۱۷ درصد آنان دیپلم بودند و تنها میزان سواد پدر ۲۱ درصد از دانشجویان بالاتر از دیپلم بودند.
- ۴- حدود ۲۸/۸ درصد پاسخگویان دارای مادر بیسواد، ۳۵/۵ درصد آنان دارای مادر زیر دیپلم، ۱۱/۶ درصد دارای مادر دیپلم بودند و تنها حدود ۵ درصد پاسخگویان مادرانی داشتند که میزان تحصیلات آنان بیشتر از دیپلم بوده است. لذا توجه به آموزش دختران که مادران فردای این جامعه اند برای افزایش سرانه مطالعه باید در اولویت قرار گیرد.
- ۵- در بین پاسخگویان نمونه، ۶۲/۴ درصد شهری و تقریباً ۳۷/۶ درصد روستایی بودند. لذا برنامه ریزی بر حسب نیازهای مطالعاتی مورد علاقه باید براساس شهری یا روستایی بودن افراد جامعه صورت گیرد.
- ۶- حدود ۲۵ درصد پاسخگویان، درآمد ماهانه خود را کمتر از ۵۰ هزار تومان اعلام کردند و حدود ۳۰ درصد آنان درآمد ماهانه خانواده خود را تا ۱۰۰ هزار تومان بیان کرده اند و فقط ۱/۸ درصد آنان اعلام نمودند که درآمد ماهانه خانواده آنها بین ۱۵۰ تا ۲۰۰ هزار تومان می باشد لذا مشاهده می شود که بیش از ۵۰ درصد دانشجویان مورد بررسی، از قشر متوسط و یا قشر پائین جامعه می باشند و این امر لازم است در برنامه ریزی اداره جامعه برای رفع نیازهای مطالعاتی دانشجویان مورد توجه قرار گیرد.

۷- حدود ۴۲ درصد پاسخگویان اعلام کردند که کتابهای علمی و ادبی را بیش از سایر کتابها مطالعه می‌کنند و حدود ۲۶ درصد آنان کتابهای تاریخی و اجتماعی را مطالعه می‌کنند. حدود ۶ درصد آنان به مطالعه کتابهای فلسفی و دینی علاقه نشان می‌دهند بنابراین لازم است در تألیف و انتشار کتابهای غیر درسی به گرایشهای مطالعاتی افراد جامعه بیش از پیش توجه شود.

۸- حدود ۳۲/۲ درصد دانشجویان اعلام کرده‌اند که برای مطالعه در دوران کودکی، به کتابخانه مدرسه خود مراجعه می‌کردند و ۲۱/۱ درصد آنان به کتابخانه عمومی، ۴/۸ درصد به کتابخانه مساجد و ۹/۶ درصد به کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان مراجعه می‌کردند لذا مجهز کردن کتابخانه‌های مدارس توسط وزارت آموزش و پرورش برای تغذیه فکری کودکان ضروری به نظر می‌رسد. همچنین افزایش کتابخانه‌های عمومی و تجهیز آنها با کتابهای جدید و مورد نیاز گروههای سنی کودکان توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی باید مورد توجه قرار گیرد. از طرف دیگر تجهیز کتابخانه‌های مساجد و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان می‌تواند در افزایش سرانه مطالعه و ایجاد رغبت به مطالعه در کودکان مؤثر باشد.

۹- حدود ۳۳/۳ درصد دانشجویان در دوره نوجوانی برای مطالعه به کتابخانه مدرسه و ۲۷/۴ درصد آنان به کتابخانه‌های عمومی و ۴/۴ درصد به کتابخانه مساجد و ۸ درصد آنان به کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان مراجعه می‌کردند بدیهی است که تجهیز اینگونه کتابخانه‌ها توسط سازمانهای فرهنگی جامعه، تاثیر مثبتی در افزایش سرانه مطالعه در کشور خواهد داشت.

۱۰- حدود ۳۶/۱ درصد پاسخگویان معتقدند که رادیو و تلویزیون، کمتر به تشویقشان برای مطالعه برنامه سازی می‌کرد و حدود ۱۱/۲ درصد اعلام کردند زمانی که کودک بودند رادیو و تلویزیون برای تشویق کودکان به امر مطالعه برنامه داشت. لذا لازم است رادیو و تلویزیون برای افزایش سرانه مطالعه در کشور، برنامه‌های جذابی که بطور غیر مستقیم، ارزش مطالعه و کتابخوانی را نشان دهد تدارک ببیند.

۱۱- حدود ۶۱ درصد پاسخگویان معتقدند که در حال حاضر رادیو و تلویزیون برای تشویق کودکان به مطالعه، کمتر به برنامه سازی اقدام می کنند و فقط ۳۳ درصد آنان عقیده دارند که رادیو و تلویزیون برای افزایش مطالعه کودکان در حد زیادی به برنامه سازی در این مورد می پردازند. بنابراین ضروری است که صدا و سیما برنامه های مناسبی در این خصوص تدارک ببیند.

۱۲- در حال حاضر حدود ۸۰ درصد پاسخگویان اعلام کرده اند که والدین آنها در حد خیلی کمی به مطالعه می پردازند و فقط ۸/۶ درصد آنان اعلام نمودند که والدینشان در حد خیلی زیادی به مطالعه آزاد می پردازند. لذا با توجه به اینکه مطالعه کردن والدین در گرایش کودکان و نوجوانان به مطالعه تأثیر دارد لازم است مسابقات کتابخوانی در سطح ملی هر سال بین والدین ترتیب داده شود و در هفته کتاب طی مراسمی به برندگان جوایزی اعطا گردد تا انگیزه ای برای مطالعه والدین و به تبع آن در کودکان و نوجوانان بوجود آید.

۱۳- حدود ۷۶ درصد دانشجویان کمتر از ۶۰ دقیقه در روز، کتاب غیر درسی مطالعه می کنند و فقط ۷/۲ درصد آنان بیشتر از یک ساعت در روز کتابهای غیر درسی مطالعه می کنند^(۱۵) (طبق جدول شماره ۱). لذا باید برنامه ریزیهای مبتنی بر شناخت دقیق عوامل پایین بودن میزان مطالعه در کشور در اولویت قرار گیرد.

۱۴- حدود ۵۶/۲۳ درصد پاسخگویان در دوران کودکی خود کمتر از یک ساعت در روز، کتاب غیر درسی مطالعه می کردند و تقریباً حدود ۸ درصد پاسخگویان در دوره کودکی خود بیشتر از یک ساعت کتاب غیر درسی مطالعه می کردند^(۱۶). (طبق جدول شماره ۲). لذا باید برای افزایش مطالعه کودکان برنامه ریزیهای دقیقی به عمل آید.

۱۵- حدود ۵۸/۵۱ درصد پاسخگویان در نوجوانی کمتر از یک ساعت، کتابهای غیردرسی مطالعه می کردند و حدود ۲۳/۳۶ درصد پاسخگویان در دوران نوجوانی خود، بیشتر از یک ساعت کتابهای غیردرسی را مطالعه می کردند^(۱۷) (طبق جدول شماره ۳). بنابراین برای افزایش مطالعه نوجوانان، مسابقات کتابخوانی باید در اولویت قرار گیرد.

جدول شماره (۱): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مدت مطالعه روزانه کتب غیر درسی به دقیقه در حال حاضر (در بزرگسالی)

درصد	فراوانی	تعداد / مدت مطالعه
۱۸/۷	۶۵۳	تا ۱۵ دقیقه
۳۰/۸	۱۰۷۸	از ۱۶ تا ۳۰ دقیقه
۲/۴	۸۴	از ۳۱ تا ۴۵ دقیقه
۲۴/۱	۸۴۴	از ۴۶ تا ۶۰ دقیقه
-	-	از ۶۱ تا ۷۵ دقیقه
۲/۶	۹۰	از ۷۶ تا ۹۰ دقیقه
۱/۳	۱۰۵	از ۹۱ تا ۱۰۵ دقیقه
۲/۵	۸۷	از ۱۰۶ تا ۱۲۰ دقیقه
-	-	از ۱۲۱ تا ۱۳۵ دقیقه
۱/۵	۱۸	از ۱۳۶ تا ۱۵۰ دقیقه
-	-	از ۱۵۱ تا ۱۶۵ دقیقه
۱/۶	۲۰	از ۱۶۶ تا ۱۸۰ دقیقه
۱/۷	۲۵	بیشتر از ۱۸۰ دقیقه
۱۶/۸	۵۹۱	بدون پاسخ
۱۰۰	۳۵۰۰	جمع

جدول شماره (۲): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مدت مطالعه روزانه کتب غیردرسی به دقیقه در دوران کودکی (بین ۸ تا ۱۱ سالگی)

درصد	فراوانی	تعداد / مدت مطالعه
۲۴/۶۳	۸۶۲	تا ۱۵ دقیقه
۱۹/۱۴	۶۷۰	از ۱۶ تا ۳۰ دقیقه
/۹۴	۳۳	از ۳۱ تا ۴۵ دقیقه
۱۱/۵۲	۴۰۳	از ۴۶ تا ۶۰ دقیقه
-	-	از ۶۱ تا ۷۵ دقیقه
۱/۳۷	۴۸	از ۷۶ تا ۹۰ دقیقه
/۶۰		از ۹۱ تا ۱۰۵ دقیقه
۴/۲۵		از ۱۰۶ تا ۱۲۰ دقیقه
-	-	از ۱۲۱ تا ۱۳۵ دقیقه
-	-	از ۱۳۶ تا ۱۵۰ دقیقه
/۲۶	۹	از ۱۵۱ تا ۱۶۵ دقیقه
/۲۹	۱۰	از ۱۶۶ تا ۱۸۰ دقیقه
۱/۲۰	۴۲	بیشتر از ۱۸۰ دقیقه
۳۵/۸۰	۱۲۵۳	بدون پاسخ
۱۰۰	۳۵۰۰	جمع

جدول شماره (۳): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مدت مطالعه روزانه کتب غیردرسی به دقیقه در دوران نوجوانی آنان (بین ۱۲ تا ۱۷ سالگی)

درصد	فراوانی	تعداد / مدت مطالعه
۱۳/۴۸	۴۷۲	تا ۱۵ دقیقه
۲۲/۷۷	۷۹۷	از ۱۶ تا ۳۰ دقیقه
۵/۹۲	۲۰۷	از ۳۱ تا ۴۵ دقیقه
۱۶/۳۴	۵۷۲	از ۴۶ تا ۶۰ دقیقه
۲/۹۲	۱۰۲	از ۶۱ تا ۷۵ دقیقه
۳/۴۵	۱۲۱	از ۷۶ تا ۹۰ دقیقه
۰/۴۵		از ۹۱ تا ۱۰۵ دقیقه
۹/۲۵		از ۱۰۶ تا ۱۲۰ دقیقه
-	-	از ۱۲۱ تا ۱۳۵ دقیقه
۰/۱۴	۵	از ۱۳۶ تا ۱۵۰ دقیقه
۰/۶۱	۲۱	از ۱۵۱ تا ۱۶۵ دقیقه
۱/۸	۶۳	از ۱۶۶ تا ۱۸۰ دقیقه
۴/۷۴	۱۶۶	بیشتر از ۱۸۰ دقیقه
۱۸/۱۳	۶۳۴	بدون پاسخ
۱۰۰	۳۵۰۰	جمع

۱۶- حدود ۱۹/۱ درصد پاسخگویان علت پائین بودن میزان مطالعه در کشور را گران بودن کتاب اعلام کرده‌اند لذا برای افزایش میزان مطالعه در کشور، دادن یارانه به ناشران و نویسندگان باید در اولویت قرار گیرد. ۱۲/۴ درصد پاسخگویان علت پائین بودن میزان مطالعه در جامعه را بها ندادن جامعه به علم و دانش معرفی کرده‌اند. (طبق جدول شماره ۴). لذا برای افزایش اهمیت علم و دانش در جامعه بکارگماردن متخصصان و کارشناسان در مشاغل مهم و اولویت آنها در استخدام باید مورد توجه قرار گیرد.

جدول شماره (۴): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب علت پائین بودن میزان مطالعه در کشور از دیدگاه آنان

درصد	فراوانی	تعداد	علت پائین بودن مطالعه
۱۹/۱	۲۰۷۰		گران بودن کتاب
۸/۹	۹۵۹		عدم دسترسی به کتابهای مورد نیاز
۱۲/۴	۱۳۴۰		بها ندادن مردم به علم و دانش در جامعه
۷/۶	۸۱۸		عدم دسترسی به کتابهای مورد علاقه
۱۰/۷	۱۱۶۱		مشکلات اقتصادی جامعه
۵/۶	۶۰۲		شیوه نامناسب تبلیغ در مورد کتاب
۶/۱	۶۶۵		عدم تشویق مردم به مطالعه توسط رسانه‌های گروهی
۵/۹	۶۳۵		توزیع نامتعادل و سانسور کتاب
۳/۹	۴۲۶		عدم تولید کتاب به مقدار کافی
۶/۹	۷۵۲		کمبود تعداد کتابخانه در جامعه
۷/۷	۸۳۱		بدبینی جوانان نسبت به آینده خود
۵	۵۳۶		عدم وجود تنوع موضوعی در کتابهای غیردرسی
۰/۲	۲۳		بدون جواب
۱۰۰	۱۰۸۱۸		جمع

۱۷- حدود ۲۶/۱ درصد پاسخگویان علاقه داشتن به مطالعه و لذت بردن از آن را از عوامل مؤثر در مطالعه دوران کودکی و نوجوانی خود دانسته‌اند (طبق جدول شماره ۵). بنابراین برای علاقمند ساختن کودکان و نوجوانان به مطالعه، دو واحد درسی الزامی تحت عنوان کتابخوانی در تمام دوره‌های تحصیلی آموزش و پرورش باید مورد توجه قرار گیرد.

جدول شماره (۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب عوامل مؤثر در مطالعه دوران کودکی و نوجوانی از دیدگاه آنان

درصد	فراوانی	تعداد عوامل مؤثر در مطالعه دوران کودکی و نوجوانی
۱۳/۷	۸۷۷	مطالعه والدین
۹/۶	۶۱۱	تشویق معلمان
۱۵/۴	۹۸۳	تشویق والدین
۵/۷	۳۶۵	تشویق دوستان
۲/۳	۱۴۵	تبلیغ رسانه‌های گروهی
۵/۳	۳۳۸	داشتن کتابخانه شخصی والدین در منزل
۵/۵	۳۵۳	داشتن کتابخانه در محل تحصیل
۴/۴	۲۷۹	دسترسی داشتن به کتابخانه عمومی
۸/۸	۵۶۲	گرفتن کتاب به عنوان هدیه
۲۶/۱	۱۶۷۰	علاقه داشتن به مطالعه و لذت بردن از آن
۳	۱۹۷	سایر موارد
۱۰۰	۶۳۸۰	جمع

۱۸- حدود ۷۶/۹ درصد پاسخگویان اعلام کرده‌اند که والدین آنها در دوران کودکی در حد کمتری مطالعه می‌کردند و فقط ۱۳/۹ درصد آنان اظهار کرده‌اند که والدینشان زیاد مطالعه می‌کردند. بنابراین جهت افزایش مطالعه والدین که در گرایش کودکان به این امر دخالت دارد می‌توان از آموزش مکاتبه‌ای یا غیرحضوری استفاده کرد بدین معنی که کودکان با مشاهده مطالعه والدین، به خواندن کتاب گرایش پیدا کنند.

۱۹- حدود ۶۸/۲ درصد از پاسخگویان اعلام کرده‌اند که در حال حاضر به کتابهای مورد نیاز خود کمتر دسترسی دارند. و فقط ۱۷/۲ درصد آنان به کتابهای مورد نیاز خود دسترسی دارند (۱۸). (طبق جدول شماره ۶). لذا برای رفع این معضل، تجهیز کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهها و مدارس با کتابهای متنوع و مورد نیاز مردم باید مورد توجه قرار گیرد.

جدول شماره (۶): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان دسترسی به کتابهای مورد نیاز آنان در حال حاضر (در دوران بزرگسالی)

درصد	فراوانی	میزان دسترسی به کتابهای مورد نیاز پاسخگویان در حال حاضر
۱۷/۱	۵۹۹	خیلی کم
۲۱/۷	۷۶۰	کم
۲۹/۴	۱۰۲۸	متوسط
۱۱/۶	۴۰۵	زیاد
۵/۶	۱۹۷	خیلی زیاد
۱۴/۶	۵۱۱	بدون جواب
۱۰۰	۳۵۰۰	جمع

ب: تحلیل استنباطی

فرضیه‌های تحقیق به طور عمده بر اساس اهداف پژوهش مطرح شدند و به طور کلی عبارتند از:

۱- بین مطالعه در دوران کودکی و تداوم آن در دوره بزرگسالی رابطه معنی داری وجود دارد. این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید شد.

۲- بین مطالعه در دوران کودکی و تداوم آن در دوران نوجوانی رابطه معنی داری وجود دارد. این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید گردید.

۳- بین مطالعه در دوران نوجوانی و تداوم آن در دوران بزرگسالی رابطه معنی داری وجود دارد این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید شد.

۴- بین مطالعه والدین و میزان مطالعه کودکان رابطه معنی داری وجود دارد. این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید شد.

۵- بین مطالعه والدین و میزان مطالعه نوجوانان رابطه معنی داری وجود دارد این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید شد.

۶- بین برنامه های ارتباط جمعی (راديو و تلویزیون) و میزان مطالعه کودکان رابطه معنی داری وجود دارد این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید شد.

۷- بین برنامه های وسایل ارتباط جمعی (راديو و تلویزیون) و میزان مطالعه نوجوانان رابطه معنی داری وجود دارد. این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید گردید.

۸- بین برنامه های ارتباط جمعی (راديو و تلویزیون) و میزان مطالعه بزرگسالان رابطه معنی داری وجود دارد. این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید شد.

۹- بین دسترسی کودکان به کتابهای مورد نیاز و میزان مطالعه آنان رابطه معنی داری وجود دارد این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید گردید.

۱۰- بین دسترسی نوجوانان به کتابهای مورد نیاز و میزان مطالعه آنان رابطه معنی داری وجود دارد این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید شد.

۱۱- بین دسترسی بزرگسالان (دانشجویان) به کتابهای مورد نیاز و میزان مطالعه آنان رابطه معنی داری وجود دارد این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان مورد تأیید واقع شد.

۱۲- بین جنسیت و میزان مطالعه افراد، رابطه معنی داری وجود دارد. این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید گردید.

لازم به توضیح است که این رابطه چندان قوی نیست که بتوان قضاوت قاطعی در مورد آن به عمل آورد. اما مشاهدات نشان می‌دهد که میزان مطالعه جنس مذکر از میزان مطالعه جنس مؤنث بیشتر می‌باشد.

۱۳- بین محل تولد و میزان مطالعه افراد، رابطه معنی داری وجود دارد. این فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان تأیید گردید.

یعنی شهرنشینان بیشتر از روستائیان به مطالعه می‌پردازند. لازم به توضیح است که این رابطه چندان قوی نیست که بتوان قضاوت قاطعی در مورد آن به عمل آورد. ولی مشاهدات نشان می‌دهد که میزان مطالعه شهرنشینان از روستائیان بیشتر است به طوری که از ۱۵۱۳ نفری که مطالعه زیاد دارند ۹۹۳ نفرشان شهری و ۵۲۰ نفرشان روستایی‌اند.

۱۴- بین وضعیت اقتصادی خانواده و میزان مطالعه کودکان رابطه معنی داری وجود دارد.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد بین دو متغیر وضعیت اقتصادی خانواده و میزان مطالعه کودکان، رابطه مثبت در سطح ۰/۹۹۹ اطمینان وجود دارد. یعنی هرچه درآمد خانواده بیشتر باشد میزان مطالعه کودک افزایش می‌یابد.

۱۵- بین وضعیت اقتصادی خانواده و میزان مطالعه نوجوانان رابطه معنی داری وجود دارد.

نتایج به دست آمده از تحقیق نشان می‌دهد که بین دو متغیر وضعیت اقتصادی خانواده و میزان مطالعه نوجوانان رابطه منفی وجود دارد. یعنی هرچه درآمد خانواده افزایش یابد نوجوانان کمتر به مطالعه می‌پردازند. شاید بتوان گفت در دوره نوجوانی بر خلاف دوره کودکی، افزایش درآمد خانواده تأثیر منفی در میزان مطالعه نوجوانان دارد بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تنها یک متغیر نمی‌تواند در میزان مطالعه نوجوانان مؤثر باشد.

۱۶- بین وضعیت اقتصادی خانواده و میزان مطالعه بزرگسالان رابطه معنی داری وجود دارد.

نتایج به دست آمده نشان می دهد بین دو متغیر وضعیت اقتصادی خانواده و میزان مطالعه بزرگسالان رابطه منفی قوی در سطح $0/999$ اطمینان وجود دارد. یعنی هرچه درآمد خانواده افزایش یابد میزان مطالعه بزرگسالان کاهش پیدا می کند. شاید بتوان گفت افزایش درآمد خانواده موجب می شود که نیازهای تأمین نشده خانواده ها از قبیل خوراک و پوشاک و تفریحات بیشتر مورد توجه قرار گیرد. یعنی درآمد حاصله جهت رفع نیازهای درجه اول صرف می شود و تأثیر مثبتی در مطالعه بزرگسالان ندارد.

۱۷- بین تعداد اعضای خانواده و میزان مطالعه کودکان رابطه معنی دار وجود دارد. نتایج به دست آمده نشان می دهد بین دو متغیر مورد مطالعه رابطه منفی در سطح $0/99$ اطمینان وجود دارد. یعنی هرچه تعداد اعضای خانواده بیشتر باشد میزان مطالعه کودکان کاهش می یابد.

۱۸- بین تعداد اعضای خانواده و میزان مطالعه نوجوانان، رابطه معنی دار وجود دارد.

نتایج به دست آمده نشان می دهد که بین دو متغیر فوق رابطه مثبت در سطح $0/999$ اطمینان وجود دارد. یعنی هرچه تعداد اعضای خانواده افزایش پیدا می کند میزان مطالعه نوجوانان افزایش می یابد.

۱۹- بین تعداد اعضای خانواده و میزان مطالعه بزرگسالان، رابطه معنی دار وجود دارد.

نتایج به دست آمده نشان می دهد که بین این دو متغیر رابطه منفی وجود دارد. یعنی هرچه تعداد اعضای خانواده بیشتر باشد میزان مطالعه بزرگسالان کاهش می یابد.

۲۰- بین معدل دیپلم پاسخگویان و میزان مطالعه درسی آنان در دوره نوجوانی، رابطه معنی داری وجود دارد.

نتایج به دست آمده نشان می دهد که بین این دو متغیر همبستگی مثبت در سطح

۰/۹۹ اطمینان وجود دارد. بدین معنی هرچه معدل دیپلم افراد بیشتر باشد میزان مطالعه غیر درسی آنان در دوره نوجوانی بیشتر می شود.

۲۱- بین میزان مطالعه غیر درسی دانشجویان در دوره کودکیشان و میزان مطالعه غیردرسی آنان، رابطه معنی دار وجود دارد. نتایج به دست آمده نشان می دهد که بین دو متغیر (مطالعه درسی و غیردرسی) همبستگی مثبت در سطح ۰/۹۹۹ اطمینان وجود دارد. بدین معنی که هرچه میزان مطالعه غیر درسی افراد در دوره کودکی بیشتر باشد میزان مطالعه درسی دانشجویان نیز در همان دوران افزایش خواهد یافت.

۲۲- بین میزان مطالعه غیر درسی نوجوانان و معدل سالانه آنان، رابطه معنی دار وجود دارد. نتایج به دست آمده نشان می دهد که بین این دو متغیر همبستگی منفی در سطح ۰/۹۹۹ اطمینان وجود دارد. بدین معنی که هرچه میزان مطالعه غیر درسی در دوره نوجوانی بیشتر باشد معدل سالانه آنان کاهش پیدا می کند. همانطوری که قبلاً اشاره شد در دوره نوجوانی، عوامل متعددی در گرایش نوجوانان به مطالعه تاثیر دارد.

شکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

توصیه ها و پیشنهادها

۱- یافته های تحقیق نشان می دهد که میزان مطالعه کتب غیردرسی در بین دانشجویان بسیار پائین و در حدود سی دقیقه در روز می باشد بنابراین تفکر اساسی در افزایش میزان مطالعه میان تحصیل کرده ها برای مسئولین نظام آموزشی و فرهنگی کشور ضروری است. مثلاً برای افزایش میزان مطالعه، می توان از امکانات وزارتخانه های فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری استفاده کرد و با انجام مسابقات کتابخوانی بین مردم و دانش آموزان و دانشجویان، آنها را به مطالعه تشویق کرد.

۲- از مجموع پاسخگویان فقط ۱۶/۵ درصد اعلام کرده اند که در روز حداکثر دو ساعت کتاب درسی خود را مطالعه می کنند و بقیه پاسخگویان کمتر از دو

ساعت به مطالعه کتب درسی مشغول می‌شوند بدیهی است که این مدت بسیار کم است لذا پیشنهاد می‌گردد با روشهای مؤثر که توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و سایر سازمانهای ذیربط باید اجرا شود نسبت به افزایش مدت مطالعه کتب درسی اقدام گردد. از جمله می‌توان از روش ارزشیابی مبتنی بر تفکر و اگر استفاده کرد. یعنی در هنگام امتحانات دانش‌آموزان و دانشجویان، علاوه بر طراحی سئوالات امتحانی در سطح دانش، سئوالاتی در سطح درک و فهم و در سطح کاربرد نیز تهیه گردد بدین ترتیب می‌توان دانش‌آموزان و دانشجویان را به مطالعه بیشتر و عمیقتر کتابهای درسی سوق داد.

۳- یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که اکثریت پاسخگویان (حدود ۳۰ درصد) اعلام کرده‌اند نابسامانی وضعیت اقتصادی مردم بویژه پائین بودن درآمد آنان عامل مهمی برای کمبود میزان مطالعه در کشور می‌باشد لذا پیشنهاد می‌شود طرح جامع و قابل اجرا برای اصلاح وضعیت اقتصادی کشور تهیه و به مرحله اجرا گذاشته شود. در این رابطه می‌توان ثروت ملی را به طور مساوی و عادلانه بین مردم توزیع کرد و فاصله طبقاتی موجود را کاهش داد و همچنین می‌توان با مهار کردن تورم و دادن یارانه به قشر آسیب‌پذیر جامعه بویژه به کارمندان که عموماً تحصیلکرده‌اند قدمهای مهمی در این رابطه برداشت.

۴- تعداد قابل توجهی از پاسخگویان بها ندادن به علم و دانش را در جامعه به عنوان عامل پائین بودن میزان مطالعه اعلام کرده‌اند. بنابراین توصیه می‌شود افزایش ارزش اجتماعی علم و دانش در سطح جامعه مورد توجه قرارگیرد. می‌توان با به کارگیری افراد کاردان و متخصص در موقعیتهای شغلی، این امر را محقق ساخت.

۵- اکثریت پاسخگویان، گران بودن کتاب را عامل مهمی در عدم گرایش مردم به مطالعه ذکر کرده‌اند لذا پیشنهاد می‌شود برای رفع این مشکل اقدامات زیر انجام گیرد:

الف : مجهز کردن کتابخانه‌های عمومی، آموزشگاهی و دانشگاهی به

کتابهای مورد نیاز دانشجویان و دانش‌آموزان اعم از درسی، کمک درسی و غیردرسی

ب: مجهز کردن کتابخانه‌های عمومی به کتابهای جدیدالتألیف و مورد نیاز مراجعین

ج: ایجاد کتابخانه‌های سیار مجهز به کتابهای مورد نیاز و مورد علاقه مردم

د: دادن یارانه توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به استفاده‌کنندگان کتابهای گران قیمت

۶- تعداد قابل توجهی از پاسخگویان (حدود ۳۰ درصد) عادت داشتن به مطالعه و لذت بردن از آن را عامل مهم گرایش خویش به مطالعه در حال حاضر دانسته‌اند. بنابراین پیشنهاد می‌شود وزارت آموزش و پرورش تدابیری جهت عادت دادن دانش‌آموزان به ویژه در دوره ابتدائی اتخاذ نماید. مخصوصاً این تدابیر اگر از سال اول ابتدائی شروع شود تا بزرگسالی تداوم خواهد یافت مثلاً می‌توان به دانش‌آموزان دوره ابتدائی کتابهای آسان ارائه کرد و آنها را به مطالعه آن و بیان خلاصه همان کتاب در کلاس تشویق نمود. *انواع مطالعات فرهنگی*

۷- حدود ۴۶ درصد پاسخگویان اعلام کرده‌اند که برای مطالعه کتب درسی و رفع اشکال به کتابخانه‌ها مراجعه می‌کنند این یافته، مجهز کردن کتابخانه‌های عمومی و آموزشگاهی و دانشگاهی را به کتابهای درسی و کمک درسی ضروری می‌سازد. لذا وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری می‌تواند بودجه مربوط به کتابخانه را در جامعه، در مدارس و دانشگاهها افزایش دهند تا بدین طریق تجهیز کتابخانه‌ها میسر گردد.

۸- حدود ۳۳ درصد پاسخگویان گفته‌اند که رسانه‌های گروهی، مردم را کمتر به مطالعه دعوت می‌کنند و کمبود برنامه‌هایی که بتوان با نمایش آنها بینندگان را با روشهای صحیح به مطالعه تشویق کرد محسوس می‌باشد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که سازمان صدا و سیما، اقدامات جدی را در این رابطه به عمل آورد. مثلاً صدا و سیما می‌تواند از طریق تهیه نمایشنامه‌ها و سریالها و فیلمهای مختلف درباره

اهمیت کتاب و کتابخوانی و بخصوص درباره شخصیت‌های علمی، فرهنگی و هنری جامعه و نمایش دادن آنها، افراد را به مطالعه علاقمند سازد.

۹- بیش از ۵۰ درصد پاسخگویان اعلام کرده‌اند که کتابهای غیردرسی را کم مطالعه می‌کنند لذا پیشنهاد می‌شود برای افزایش میزان مطالعه کتب غیر درسی اقدامات لازم توسط سازمانهای فرهنگی و آموزشی کشور به عمل آید مثلاً می‌توان به اجرای مسابقه کتابخوانی در سطح وسیع اشاره کرد.

۱۰- نزدیک به ۳۹ درصد پاسخگویان اظهار داشته‌اند که در حال حاضر کمتر به کتابهای مورد نیاز خود دسترسی دارند. پیشنهاد می‌شود جهت رفع این معضل، پژوهشی تحت عنوان نیازسنجی از مراجعین به کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی و آموزشگاهی انجام گیرد تا معلوم گردد کتابهای مورد نیاز مراجعین کدامند. و به تبع آن کتابخانه‌های عمومی، آموزشگاهی و دانشگاهی با کمک وزارتخانه‌های مربوطه به کتابهای مورد نیاز مجهز گردند. این وزارتخانه‌ها می‌توانند با افزایش بودجه مربوطه و کاهش سخت‌گیرها درباره انتخاب کتاب برای کتابخانه‌ها، نقش مهم خود را ایفا کنند.

۱۱- بیش از ۳۹ درصد پاسخگویان اعلام کرده‌اند که به کتابهای مورد علاقه خود کمتر دسترسی دارند. برای حل مشکل پیشنهاد می‌شود نظرسنجی دقیقی از مراجعین کتابخانه‌ها اعم از عمومی، دانشگاهی و آموزشگاهی در خصوص کتابهای مورد علاقه آنان به عمل آید تا اطلاعات دقیقی برای مجهز کردن کتابخانه‌ها در اختیار مسئولین مربوطه قرارگیرد. در این صورت می‌توان کتابهای مورد علاقه مردم را توسط ادارات مربوطه و همچنین توسط افراد فرهیخته جامعه یعنی هدیه دادن کتاب توسط فرهیختگان به کتابخانه‌ها تأمین کرد همچنین با کاهش سختگیرهای موجود در خصوص انتشار کتاب و حذف سانسور می‌توان در این رابطه اقدام مؤثری به عمل آورد.

۱۲- نزدیک به ۲۸ درصد پاسخگویان اعلام کرده‌اند که وجود کتابخانه‌های شخصی و آموزشگاهی و عمومی در دوره کودکی و نوجوانی در محیط اطراف

زندگی و تحصیل، سبب رغبت آنان به مطالعه شده است بنابراین پیشنهاد می شود برای عادت دادن کودکان و نوجوانان به مطالعه، تعداد کتابخانه ها افزایش یابد مثلاً می توان مانند بعضی از کشورها در هر محله، یک کتابخانه ایجاد کرد و تمام مدرسه ها را به کتابخانه مجهز نمود.

۱۳- یافته های تحقیق نشان می دهد که بین مطالعه در دوران کودکی و نوجوانی و تداوم آن در بزرگسالی رابطه معنی دار وجود دارد بنابراین پیشنهاد می شود با آموزش خانواده ها، والدین را تشویق کرد تا فرزندان خود را با روشهای مناسب به مطالعه عادت دهند.

۱۴- یافته های تحقیق نشان می دهد که رابطه معنی داری بین مطالعه والدین و میزان مطالعه کودکان و نوجوانان وجود دارد لذا توصیه می شود برای گرایش والدین به مطالعه تدابیر مقتضی اتخاذ گردد. مثلاً می توان بین والدین بچه ها درباره مطالعه کتاب از طریق برگزاری مسابقات کتابخوانی و دادن جوایز ارزنده به برندگان، رقابت سالمی ایجاد کرد.

۱۵- اطلاعات به دست آمده از تحقیق نشان می دهد که بین برنامه های و سایل ارتباط جمعی و میزان مطالعه کودکان و نوجوانان و حتی بزرگسالان، همبستگی مثبت وجود دارد بنابراین پیشنهاد می گردد برنامه های مناسبی برای تشویق مردم به مطالعه توسط سازمانهای مربوط تهیه شود.

۱۶- یافته های تحقیق نشان می دهد که میزان مطالعه روستائیان کمتر از مطالعه شهرنشینان است. لذا پیشنهاد می شود برای باسواد کردن روستائیان، فعالیتهای نهضت سواد آموزی بیش از پیش گسترش یابد، و همچنین در روستاها کتابخانه های لازم ایجاد گردد.

۱۷- اطلاعات به دست آمده نشان می دهد که بین تعداد اعضای خانواده و میزان مطالعه کودکان، همبستگی منفی وجود دارد یعنی هرچه تعداد اعضای خانواده کمتر باشد میزان مطالعه افزایش می یابد بنابراین پیشنهاد می شود برنامه های تنظیم خانواده بیش از پیش به طور جدی اجرا شود.

۱۸- یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین میزان مطالعه غیر درسی دانشجویان و میزان مطالعه درسی آنان همبستگی مثبت وجود دارد بنابراین توصیه می‌شود برای افزایش مطالعات غیر درسی دانشجویان تدابیر لازم اتخاذ گردد تا تکرار پایه دانشگاهها یا به عبارت دیگر مشروط شدن دانشجویان کاهش یابد در این خصوص می‌توان با اجرای مسابقات فرهنگی بویژه کتابخوانی، مطالعه آنان را افزایش داد.

۱۹- یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین مطالعه غیر درسی پاسخگویان در دوره کودکی و میزان مطالعه درسی و غیر درسی آنان در حال حاضر همبستگی مثبت وجود دارد. لذا توصیه می‌گردد جهت افزایش مطالعه افراد در بزرگسالی، آنان را از همان دوره کودکی به مطالعه عادت داد. از جمله می‌توان در دوران کودکی بویژه در دوره ابتدایی در مدارس کشور، دانش‌آموزان را به مطالعه تشویق کرد یکی از راههای مؤثر در این رابطه خواندن کتابهای قصه توسط معلم برای دانش‌آموزان می‌باشد و در کلاسهای بالاتر مثلاً در مدارس راهنمایی و متوسطه می‌توان از طریق تشویق دانش‌آموزان به خلاصه نویسی کتابها و ارائه کنفرانس در کلاس، میزان مطالعه آنها را افزایش داد.

۲۰- یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین مطالعه غیر درسی پاسخگویان در دوره نوجوانی و مطالعه غیر درسی آنان در حال حاضر همبستگی مثبت وجود دارد. لذا پیشنهاد می‌شود وزارت آموزش و پرورش در مدارس راهنمایی و متوسطه با روشهای مناسب دانش‌آموزان را به مطالعه کتب غیر درسی تشویق نمایند. مثلاً وزارت آموزش و پرورش می‌تواند هر ماه تعدادی از دانش‌آموزان را موظف سازد که کتابهای مشخصی را مطالعه کرده و در یک مجمع فرهنگی و با حضور دانش‌آموزان و فرهنگیان و سایر اقشار فرهیخته جامعه خلاصه آن کتابها را به صورت کنفرانس ارائه دهند.

پانوشته‌ها:

۱. نشر کتاب در جهان سوم. ص ۲۴

2. The UNESCO public library Manifesto. 1995, 67

۳. شیوه‌های مطالعه. ترجمه علی شکوئی. ص ۳۶

۴. اهمیت کتاب و کتابخوانی. خبرنامه فرهنگ و پژوهش. ش ۳۷. ص ۳

۵. گرسنگی کتاب. کتاب جمعه. ش ۲۷. ص ۱۰۸

۶. رغبت‌های مطالعه کودکان ۸ - ۱۱ ساله در ده دبستان تهران. (پایان‌نامه).

7. Descriptive - correlation Research

8. Sample

9. Pre - test

10. Reliability

$$11. @ = \frac{k}{k-1} \left(\frac{s-s}{s} \right)$$

12. Validity

13. Best 1374/217

14. Statistical package of social sciences

۱۵. حدود ۱۶ درصد پاسخگویان به سؤال مربوط پاسخ ندادند.

۱۶. حدود ۳۵/۸ درصد پاسخگویان به سؤال مربوط جواب ندادند.

۱۷. حدود ۱۸/۱۳ درصد پاسخگویان به سؤال مربوط پاسخ ندادند.

۱۸. حدود ۱۴/۶ درصد پاسخگویان به سؤال مربوط جواب ندادند.

منابع (گزیده):

۱. آدلر، مارتیمر؛ دورن، چارلزون. چگونه کتاب بخوانیم. ترجمه محمد صراف تهرانی. مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۷۱
۲. آرون، ریمون. مراحل اساسی اندیشه در جامعه شناسی. ترجمه باقر پرهام. تهران. سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، ۱۳۶۳
۳. ابرامی، هوشنگ. شناختی از دانش شناسی. تهران. انجمن کتابداران ایران، ۱۳۵۶
۴. استیگر، رالف سی. شیوه‌های مطالعه. ترجمه دکتر علی شکوئی. تهران. دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، ۱۳۷۷
۵. اسلامی، حیدر؛ سالاری، علی؛ سلطانی، کاظم؛ حجازی، محمد. نقش عوامل شخصی و آموزشی در گرایش دانش‌آموزان به مطالعه غیردرسی (طرح تحقیق). یزد. اداره کل آموزش و پرورش استان یزد، شورای تحقیقات، ۱۳۷۰
۶. التباخ، فیلیپ جی و راگبر، اوا - مریا. نشر کتاب در جهان سوم. ترجمه دکتر علی شکوئی. تبریز، دانشگاه تبریز، ۱۳۶۴
۷. باب الحوایجی، فهمیه. علت عدم پویایی و تداوم کتابخانه‌های دبیرستانی در ایران. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). تهران. دانشگاه تهران؛ دانشکده علوم تربیتی، ۱۳۶۶
۸. بست، جان. روشهای تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری. ترجمه حسن پاشا شریفی و نرگس طالقانی. تهران. انتشارات رشد، ۱۳۷۴
۹. بلورچی، پروین. رغبت‌های مطالعه کودکان ۱۱ - ۸ ساله در ده دبستان تهران. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). تهران، دانشگاه تهران؛ دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، ۱۳۵۲
۱۰. حُرّی، عباس. جامعه شناسی کتابخوانی نوجوانان. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۵۲
۱۱. خداپرست حقی، اکبر. شیوه‌های سنتی آموزشی، عامل اصلی توسعه نیافتن فرهنگ مطالعه و کتابخوانی بین دانش‌آموزان و دانشجویان. خلاصه مقالات اولین همایش راههای ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی. تهران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت فرهنگی، ۱۳۷۵

۱۲. روزنامه همشهری. سال هفتم، شماره ۱۹۸۰، سه‌شنبه ۲۵ آبان ۱۳۷۸ شمسی، صفحه ۱۶ (ستون گشتی در دنیای خیرها)
۱۳. سامانیان، مصیب. بررسی نقش آموزش و پرورش و مدارس در آموزش و ترویج مطالعه و کتابخوانی در بین دانش‌آموزان. فصلنامه پیام کتابخانه (سال هفتم، شماره چهارم ۱۳۷۶). تهران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۶
۱۴. سلامی، میرسلام. راههای ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی. خلاصه مقالات اولین همایش راههای ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی. تهران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت فرهنگی، ۱۳۷۵
۱۵. سینایی، علی. انتخاب کتاب، راهنمای کتابداران و کتابخانه‌ها. تهران. مرکز مدارک علمی، ۱۳۵۵
۱۶. شریف مقدم، هادی. بررسی وضعیت مطالعه کتابهای غیردرسی دانش‌آموزان و راه‌حلهای مناسب. خلاصه مقالات اولین همایش راههای ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی. تهران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت فرهنگی، ۱۳۷۵
۱۷. شکوئی، علی. گرسنگی کتاب. کتاب جمعه. شماره ۲۷، سال اول. تهران. آگاه، ۱۳۵۸
۱۸. شمس، جمیله. بررسی عوامل مؤثر در ایجاد عادت مطالعه در دانش‌آموزان (پایان‌نامه کارشناسی ارشد) تهران. دانشگاه تهران. دانشکده علوم تربیتی، ۱۳۷۴
۱۹. شیال شریفی، ناهید. بررسی برخی عوامل مؤثر در علاقمندی دانش‌آموزان به مطالعه کتب غیردرسی (پایان‌نامه کارشناسی ارشد) تهران. دانشگاه تهران. دانشکده علوم تربیتی، ۱۳۷۴
۲۰. صافی، قاسم. از چاپخانه تا کتابخانه. تهران. دانشگاه تهران، ۱۳۶۸
۲۱. علی ابن ابیطالب (ع). نهج البلاغه، نامه ۳۱، کلام ۲۲. ترجمه جعفر شهیدی. تهران. انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، ۱۳۷۰
۲۲. عباسی، لطف‌اله. بررسی عوامل مؤثر و بازدارنده مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان سالهای اول تا چهارم دبیرستانهای شهر تهران (طرح تحقیق). تهران. وزارت آموزش و پرورش، دفتر مشاوره و تحقیق امور تربیتی، ۱۳۷۲
۲۳. قرآن کریم. ترجمه الهی قمشه‌ای. تهران. نشر پرتو، ۱۳۷۲
۲۴. کاشانی، نعیمه. بررسی عوامل ایجاد تمایل برای مطالعه در کودکان ایرانی. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). تهران. مدرسه عالی شمیران، ۱۳۵۴

۲۵. مفتخر، مریم. تحقیقی درباره عادات مطالعه جوانان. (پایان نامه کارشناسی ارشد). تهران.

دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی، ۱۳۵۲

۲۶. مقدس جعفری، محمد حسن. بررسی ابعاد آموزشی و اجتماعی مطالعه. فصلنامه پیام

کتابخانه (سال پنجم، شماره سوم و چهارم، ۱۳۷۴). تهران. وزارت فرهنگ و ارشاد

اسلامی، ۱۳۷۴

۲۷. ملک زاده، ربابه. اهمیت کتاب و کتابخوانی. خبرنامه فرهنگ و پژوهش. شماره ۳۷ چهاردهم

آبان ۱۳۷۷. تهران. معاونت پژوهشی و آموزشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۷

۲۸. موکهرجی، ا.ک. تاریخ و فلسفه کتابداری. ترجمه دکتر اسدالله آزاد. مشهد. آستان قدس

رضوی، زوار، ۱۳۶۸

۲۹. میرحسینی، زهره. نقش کتابخانه های عمومی در توسعه فرهنگ کتابخوانی. فصلنامه پیام

کتابخانه (سال چهارم، شماره اول و دوم سال ۱۳۷۳). تهران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی،

معاونت فرهنگی، ۱۳۷۳

۳۰. نیکنام، مهرداد. آفتها و آسیبهای مواد کتابخانه. تهران. هیأت امنای کتابخانه های عمومی

کشور. ۱۳۷۱

31. Chall, jaenne-s. Patterns of adult reading. Learning disabilities, A multidisciplinary - Journal; Vol.5, No.1, 1994

32. Elbro, carsten and others. Functional reading difficulties in Denmark. A study of adult reading of common texts. Reading and Writing. An interdisciplinary Journal; Vol.7, No.3, 1992

33. Ellis, Marianne - Greely. Parent - child reading programs; Involving parents in the reading intervention process. Atlanta Georgia state. The annual national convention of the national association of school psychologists, March 12-16, 1996

34. Fink, katherine. The habit of reading. A neglected dimension of adult reading quarterly instruction. Adult education, quarterly. Vol.3.P. 137-46, 1993

35. Maynard, David A. Adult reading program. U.S.Arizona. report 1991 P. 36
36. Sanacare, Joseoh. Encouraging the lifetime reading habit. Journal of reading. Vol.35, No.6, 1992
37. Schins, Marie - therese. Social aspects of promoting reading. INT. Rev. children's librarianship, Vol.8, No.2, 1993
38. Sochocky, Christine - M. Young adult reading habits in Ukraine. The annual conference of the international Association of school Librarianship. 23 rd., pittsburgh, Pennsylvania, July 17-22, 1994
39. The UNESCO public library Manifesto. IFLA journal. 21:67-38, 1995

